

De *Vriendenkring* is het verenigingsorgaan van de *Vrienden van Schokland*, ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Lelystad onder nr. 40059053.

BESTUUR VRIENDEN VAN SCHOKLAND

Voorzitter

H. Scholtmeijer; tel. 0527 620490

Secretaris

C. Hendrix-Mocking; tel. 0527 652771
Oud Emmeloorderweg 18, 8308 PK Nagele
E-mail: hendrix@solcon.nl

Penningmeester

D.E. Roemers; tel. 0527 621284

Ledenadministratie

L. Slood-Snijders; tel. 0527 622 983
Hondsruglaan 30, 8302 JE Emmeloord
E-mail: leslood@leslood.demon.nl

Overige leden

C.J. Bolle; B.J. Grotenhuis; J.H. Hollestelle;

Adviseur

H. Kloosterman; Museum Schokland,
tel. 0527 251396

REDACTIE DE VRIENDENKRING

Redactie-adres

J.M.E. Suidgeest-Pijlman; tel. 0527 651745
Ring 58, 8308 AN Nagele
E-mail: redactie@VvS-Schokland.nl

Overige leden

G.W. Bulk; J.H. Hollestelle; H. Scholtmeijer;
H.A. Veenink;

CONTACTPERSONEN

R. Rijs, *Stichting het Flevolandschap*
V. van Steenberg, *RACM Lelystad*
contactadres: *Nieuw Land Erfgoedcentrum*

CULTUURHISTORISCHE INFORMATIE

www.VvS-Schokland.nl
www.schokland.nl
www.nieuwlanderfgoedcentrum.nl
www.flevolandbovenwater.nl
www.racm.nl
www.flevolandschap.nl

CONTRIBUTIE

Volwassenen € 15,-, huisgenootleden € 5,-,
jeugdleden € 3,75
ING-Bank 1179970 of Rabobank 346556813
t.n.v. Penningmeester VvS te Emmeloord.
Beëindiging lidmaatschap schriftelijk vóór
1 september van het lopende jaar.

In dit nummer:

► Vereniging

Beste Vrienden 2
Redactie

Van de voorzitter 3
Harrie Scholtmeijer

Lezingen seizoen 2009 - 2010 5
Kees Bolle

Het jaarlijkse reisje 6
Kees Bolle

Uitnodiging Algemene Ledenvergadering/
Jaarvergadering *Vrienden van Schokland* 7
Corry Hendrix

Jaarverslag over 2009 8
Corry Hendrix

Financieel Jaarverslag over 2009 13
David Roemers

Kiekjes van Schokland 15
Wim Lanphen

► Artikelen

Kleine ballade der Zuiderzeevissers **19**
Ab Visser

Werelderfgoed de Beemster **21**
- een verkenning
Aaldert Pol

ISSN 1383-0961

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen of vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

De redactie heeft ernaar gestreefd de auteursrechten voor de illustraties en foto's te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de redactie wenden.

Artikelen voor het zomernummer dienen uiterlijk op 1 mei 2010 bij de redactie binnen te zijn.

VERENIGINGSNIEUWS

Beste Vrienden

In dit lentenummer van *de Vriendenkring* wordt een groot deel van de beschikbare ruimte ingenomen door het artikel *Werelderfgoed de Beemster – een verkenning* van de hand van Aaldert Pol. Zoals we van Pol gewend zijn, heeft hij zich terdege verdiept in de geschiedenis van deze kleine polder en daar een prettig leesbaar verhaal van gemaakt. Zoals een van onze redactieleden opmerkte: “Geweldig, de moeite waard om een fietstocht in de Beemster te maken!”

We vonden voor u het gedicht *Kleine ballade der Zuiderzeevissers* van Ab Visser (1913-1982), dichter en prozaschrijver.

U maakt kennis met Wim Lanphen, zeer getalenteerd hobbyfotograaf, die bereid is zijn fotomateriaal over Schokland voor ons blad beschikbaar te stellen. In dit nummer vindt u een eerste proeve van zijn kunnen.

Zoals in elk voorjaar bevat ook deze *Vriendenkring* de uitnodiging met bijbehorende stukken voor de jaarvergadering, die gehouden wordt op donderdag 15 april.

Tot slot krijgt u informatie over het jaarlijkse uitstapje van de Vrienden.

Zestien jaar geleden zag *de Vriendenkring* er heel anders uit dan nu. Het was een blad met weliswaar kwalitatief prima artikelen, maar met zo’n saai opmaak dat het niet echt lokte om het ter hand te nemen, althans niet door mij. Tegen Aaldert Pol, toentertijd redactiesecretaris, mopperde ik daarover; het was zo makkelijk het blad aantrekkelijker te maken. Hij vroeg me toen om lid te worden van de redactie, waar ik mijn ideeën kwijt zou kunnen. Na enige aarzeling zei ik hem dat ik dat voor één jaar wel wilde doen. Het zijn er bijna zestien geworden. De samenwerking met de andere leden van de redactie, de plezierige gesprekken die we hadden, de redactievergaderingen – het was een goede en welbestede tijd.

En mijn ideeën voor een prettiger leesbaar blad? Ach, de ‘tussenkopjes’ van toen heb ik verzonnen, dat is waar. Maar alle andere ideeën voor veranderingen en verbeteringen hebben we met de hele redactie bedacht. De uitvoering daarvan komt helemaal voor rekening van Pim Reinders, die achttien jaar lang de lay-out verzorgde en daar twee jaar geleden mee is gestopt.

Zestien jaar is een lange tijd, om diverse redenen vind ik dat ik met dit werk moet stoppen, maar ik zal het wel missen.

Ik wens u allen tot in lengte van jaren nog een geweldige *Vriendenkring*, het mooiste historische blad dat ik ken.

Joke Suidgeest,
ex-redactiesecretaris

Van de voorzitter

Harrie Scholtmeijer

De eerste aflevering van de jaargang 2010 moeten we beginnen met de trieste mededeling dat we afscheid gaan nemen van twee mensen uit redactie en bestuur, die met grote toewijding aan onze vereniging hun

steentje hebben bijgedragen.

Allereerst is dat Joke Suidgeest-Pijlman. Na vele jaren in de redactie van *De Vriendenkring* te hebben gezeten, heeft zij nu, begrijpelijk, besloten het stokje over te dragen. Die vele jaren beginnen in 1994, en een snelle rekensom leert ons dat zij dus in totaal zestien jaar lid van de redactie is geweest. De helft daarvan, acht jaar, was zij redactiesecretaris, wat in feite neerkomt op voorzitter van de redactie, en spil in *De Vriendenkring*. Alle kopij werd naar Joke gestuurd, zij distribueerde die dan over de redactieleden (eerst in een envelop die ze bij iedereen thuis bezorgde, de laatste jaren via de e-mail). Soms was er een bezorgd telefoontje of mailtje dat er te weinig kopij was - en de laatste jaren was dat nogal eens het geval -, maar dan bleek Joke vervolgens in een veel ruimere kring te hebben rondgebeld, en had bij deze of gene toch weer een artikel weten los te praten. En dan kwam de redactie bij elkaar, meestal bij Joke en Kees thuis, aan de Karel Doormanweg en later in het dorp Nagele. Joke leidde dan de redactie met strakke hand door de kopij, behoedde de leden voor al te veel uitweidingen en afdwalingen ('we hebben nog meer, we moeten door!'), maar vergat nooit de gezelligheid en leverde daar een grote bijdrage aan, zodat je na afloop van de vergadering naar huis ging met het gevoel een hele

productieve avond te hebben gehad, vooral een hele leuke avond te hebben gehad, en desondanks toch nog op een redelijke tijd thuis was. Joke waakte met moederlijke gevoelens over het welzijn van haar redactiegenoten. We kunnen ons maar moeilijk voorstellen dat ze straks geen bijdrage meer levert aan *De Vriendenkring*. En dat hoeven we waarschijnlijk ook niet, want de stukjes over de vogels in haar tuin, die door veel lezers zeer gewaardeerd worden, blijven hopelijk nog vele, vele jaren verschijnen.

Iemand die zo lang haar beste krachten aan de *Vrienden van Schokland* heeft gegeven, kunnen we natuurlijk niet met lege handen laten vertrekken. En ook niet zonder enig ceremonieel. Op de jaarvergadering zal Joke daarom het bekende Makkumer bord met een

Het bord van Makkumer aardewerk dat Lenny Wijnbelt-Van Vessen kreeg bij haar afscheid op 14 april 2005. Zij was de voorgangster van Lieke Sloot-Snijders in de ledenadministratie van de vereniging Vrienden van Schokland

afbeelding van Schokland worden aangeboden, passend huldeblijk voor eenieder die zich twaalf jaar of meer voor de *Vrienden van Schokland* heeft ingezet. Een oproep aan u allen, Vrienden van Schokland, om naar die jaarvergadering te komen, zodat we de *grande dame* van *De Vriendenkring* groots kunnen uitzwaaien.

Ook Lieke Sloot-Snijders heeft te kennen gegeven haar taak binnen de *Vrienden van Schokland* neer te willen leggen. De afgelopen zes jaar heeft zij deel uitgemaakt van het bestuur, en binnen het bestuur was haar taak het bijhouden van de ledenadministratie. Die taak heeft zij zeer nauwgezet verricht, maar misschien juist vanwege die nauwgezetheid en de ernst waarmee zij haar taak opvatte, viel het haar te zwaar om de ledenadministratie te combineren met het werk voor het bedrijf dat zij onlangs gestart is, en dat natuurlijk voorrang geniet. Hiervoor schreef ik over haar ernst, maar als ons iets zal bijblijven dan is het toch wel de vrolijkheid en de opgewektheid waarmee zij altijd in de bestuursvergaderingen aanwezig was. Die zal door de achterblijvende bestuursleden nog het meest worden gemist.

Joke en Lieke verdienen natuurlijk onze hartelijke dank, maar hun vertrek zadelt ons evengoed met een heel groot probleem op: waar halen we hun vervangers vandaan? Daarom doe ik een beroep op u, Vrienden van Schokland. Wilt u zich in de ene of andere functie inzetten voor onze vereniging? Kent u mensen die daarvoor geschikt zouden zijn? Neemt u geheel vrijblijvend eens contact op met het bestuur of de redactie, zodat u zich op een plaats in een van beide kunt oriënteren. Het zou mooi zijn als we straks op volle sterkte ons

jubileumjaar in kunnen gaan. Voor wie opziet tegen de tijds-investering, hebben we trouwens ook twee kleinere klusjes in de aanbieding, die in een afzienbaar tijdbestek kunnen worden afgerond. Het eerste betreft het scannen van de oude jaargangen van *De Vriendenkring*, zodat die op internet beschikbaar komen. Er is al een begin gemaakt met het publiceren van artikelen op onze website, maar we willen dat graag uitbreiden. Het tweede is nog minder omvangrijk: op het *Kunstplein* in Emmeloord, waar we ook dit jaar weer *acte de présence* geven, een uurtje of twee onze kraam bemensen. Altijd erg gezellig!

In een vereniging als de onze is eigenlijk altijd wel wat te doen. Het is jammer dat dat werk over zo weinig mensen verdeeld is, en het past ook niet goed bij een open, actieve vereniging die de *Vrienden van Schokland* wil zijn. Zo'n vereniging hoort gewoon een grote groep van vrijwilligers te hebben, sommige met een wat grotere taak, sommige met een kleine taak, en weer anderen met een heel kleine taak. Omdat het een goed gevoel geeft betrokken te zijn bij Schokland, de polders, en het hele Zuiderzeegebied. Vanwege de waardering voor het historische karakter daarvan. En in het besef dat het allemaal niet vanzelf gaat. Omdat je met elkaar *Vrienden van Schokland* bent, en daar hoort af en toe een vriendendienst gewoon bij!

Namens bestuur en redactie,

Harrie Scholtmeijer

Voorzitter vereniging *Vrienden van Schokland*

Lezingen seizoen 2009-2010

Op één donderdagavond in de maand organiseert de vereniging Vrienden van Schokland haar hoofdlezingen in het Museumkerkje van Schokland. De lezingen beginnen om 20.00 uur zijn vrij toegankelijk voor leden en niet-leden.

18 maart 2010

Alice Overmeer over *Onderwaterarcheologie*. Alice Overmeer studeerde *Pre-en Protohistorie van Noordwest-Europa* aan de Universiteit van Leiden. Na haar studie werkte ze ruim vijf jaar als onderwaterarcheoloog in het archeologisch duikteam van RACM Lelystad, inmiddels de *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed* geheten. In 2005 begon ze met een promotieonderzoek naar *laat-middeleeuwse scheepsbouwontwikkelingen in Noordwest-Europa* (Universiteit Groningen/Nieuw Land Erfgoedcentrum).

De lezing zal gaan over onderwaterarcheologie in Nederland. Onderwaterarcheologie is een relatief jonge tak van de archeologie in Nederland. Het is een moeilijk vakgebied, enerzijds vanwege het troebele water en harde stromingen, anderzijds vanwege de Nederlandse wetgeving en bezuinigingen op dit gebied. 'Ik zal iets vertellen over het ontstaan en de geschiedenis van de Nederlandse onderwaterarcheologie. Ook de specifieke methoden en technieken die onder water gebruikt worden om onderzoek en opgravingen te doen komen aan bod. Daarnaast wordt kort aandacht besteed aan de conservering en restauratie van voorwerpen die opgedoken worden. Ten slotte zullen enkele scheepswrakken die in Nederlands water liggen en onderzocht zijn, aan de hand van wat foto's en tekeningen, besproken worden.' aldus Alice Overmeer.

15 april 2010 Jaarvergadering *Jaarvergadering van de vereniging Vrienden van Schokland.*

Na de pauze is er een voorstelling van Bart Reindersma. Regelmatige bezoekers van Museum Schokland kennen de voorstellingen over de ontruiming van Schokland die Bart heeft gegeven in de Filmzaal van het museum. Na de jaarvergadering laat Bart de hoogtepunten uit zijn voorstellingen zien met geprojecteerde beelden met muziek en voordracht en live ten gehore gebracht accordeonspel.

Bart Reindersma laat na de pauze van de jaarvergadering een van zijn nieuwe voorstellingen over Schokland zien en horen

Jaarlijkse reisje op 5 juni 2010

Voor zaterdag 5 juni heeft het bestuur van de vereniging Vrienden van Schokland weer een reisje georganiseerd met cultuur & historie op een aangename wijze verpakt. Wij zijn voornemens om te gaan varen en dan weer vanuit Blokzijl. Met *Sijgje S* van Rederij Timmerman varen we weer uit, nu in de Kop van Overijssel.

Verzameld wordt er op 5 juni om 08.00 uur op de Deel onder de Poldertoren in Emmeloord.

De boot vertrekt om 09.00 uur vanaf de kade aan de Mauritsstraat 21, 8356 EN Blokzijl. www.rederij-timmerman.nl

De boottocht voert over het Giethoornse meer en de Beulaker Wijde naar Giethoorn. Daar wordt overgestapt in een rondvaartboot voor een tocht door de karakteristieke dorpskern van Giethoorn.

Dan vaart de *Sijgje S* verder in de richting van Ossenzijl voor een bezoek aan het bezoekerscentrum van

Natuurmonumenten in de Weerribben. De terugtocht gaat langs de Kalenberger gracht en langs nederzettingen als de Wetering en Muggenbeet.

Naar verwachting is de boot om 17.45 uur terug in Blokzijl.

Het reisje kost € 31,- per persoon en is inclusief koffietafel (2 x koffie), rond de middag een soep- en broodbuffet en in de middag 1 drankje. Ook de rondvaartboot door Giethoorn is inbegrepen.

Na de boottocht kan in Partycentrum *De Voorst* bij Kraggenburg nog mee worden aangezeten aan een afscheidsdiner. Het driegangendiner kost € 13,- p.p. exclusief consumpties.

Opgave kan door invullen van het los bij deze *Vriendenkring* bijgevoegde inlegvel. Inleveren bij Kees Bolle, Mastenbroek 44, 8302 JX in Emmeloord. (telefoon: 0527 619776)

Het uitstapje van de Vrienden van Schokland op 2 juni 2007 vond plaats onder aangename weersomstandigheden

Algemene Ledenvergadering

Corry Hendrix-Mocking, secretaris

Het bestuur van de cultuurhistorische vereniging Vrienden van Schokland nodigt u hierbij uit tot het bijwonen van de Algemene Ledenvergadering die wordt gehouden op 15 april 2010 in het Museumkerkje op Schokland, aanvang 20.00 uur.

Na de pauze zal de avond worden voortgezet met een voorstelling van Bart Reindersma. Regelmatige bezoekers van Museum Schokland kennen de voorstellingen over de ontruiming van Schokland die Bart heeft gegeven in de Filmzaal van het museum. Bart laat twee nieuwe voorstellingen zien met geprojecteerde beelden met muziek en voordracht en live ten gehore gebracht accordeonspel.

Wij hopen dat velen van u de jaarvergadering en de voorstelling komen bezoeken. Namens het bestuur, tot ziens op 15 april 2010.

*Zie elders in dit nummer

Het bestuur van de vereniging in 2009

- Voorzitter: H. Scholtmeijer
- Penningmeester: D. Roemers
- Secretaris: C.M.J. Hendrix- Mocking
- Algemeen adjunct, ledenadministratie en distributie *De Vriendenkring*:
L. Sloot-Snijders
- Coördinator cursus Archeologie:
Wim Boxsem
- Coördinator cursus Historie en redactielid *De Vriendenkring*:
H. Hollestelle
- Coördinator cursus Geologie:
B.J. Grotenhuis
- Coördinator donderdagavondlezingen, het jaarlijks reisje en de website:
C.J. Bolle
- Adviseur: H. Kloosterman

Agenda

- 1 Opening
- 2 Notulen van de Algemene Ledenvergadering, gehouden op 16 april 2009.
- 3 Ingekomen stukken en mededelingen
- 4 Jaarverslag 2009 van de secretaris*
- 5 Financiën:
 - Jaarverslag 2009 en balans per 31-12-2009*
 - Begroting 2010
 - Verslag kascommissie
 - Benoeming leden kascommissie
- 6 Bestuursverkiezing – aftredend en niet herkiesbaar:
Lieke Sloot-Snijders
- 7 Rondvraag
- 8 Sluiting van het officiële gedeelte.

Jaarverslag vereniging *Vrienden van Schokland*

Corry Hendrix-Mocking, secretaris

Kunstenaar Bart Reindersma overhandigt zijn grafiekmap Het gesicht van Schokland aan burgemeester van Rappard op 16 mei 2009

Hieronder afgedrukt het verslag van de jaarvergadering van de vereniging Vrienden van Schokland op 16 april 2009 over het verenigingsjaar 2008

De jaarvergadering werd gehouden op donderdag 16 april 2009.

Het bestuur vergadert op Schokland en kwam dit jaar acht keer bij elkaar. Op bestuurlijk vlak heeft de vereniging contact met Stichting Het Flevolandschap, gemeente Noordoostpolder, Schokkervereniging, Natuurlijk Schokland, Landschapbeheer Flevoland, Historische Vereniging Weststellingwerf e.o., Historische Vereniging IJsselham, Vereniging Schuttevaer en Nieuw Land.

De bezigheden van de vereniging *Vrienden van Schokland* stonden in 2009 in het teken van de ontruiming van Schokland, 150 jaar daarvoor.

Op 16 mei waren we aanwezig bij de bijzondere opening van de zomertentoonstelling *150 jaar ontruiming van Schokland*. De burgemeester en wethouders van de gemeente Noordoostpolder hadden ons uitgenodigd voor een moment

van herdenking. De plaats was natuurlijk op het voormalige eiland Schokland, Nederlands eerste *Unesco Werelderfgoed*.

Achtereenvolgens werd er gesproken door de burgemeester van de Noordoostpolder, de voorzitter van het bestuur van *Het Flevolandschap* en de voorzitter van het bestuur van de *Schokkervereniging*.

De dag vervolgde met een voordracht van Anna Enquist met het verhaal 'De oversteek', de officiële aanbidding van de grafiekmap *Het gesicht van Schokland* door Bart Reindersma en de kinderen van de basisschoolleerlingen uit Ens en Nagele met locatietheater. Vervolgens was er de hele middag een programma voor jong en oud, met veel muziek, dans en vertellingen.

Op 4 juni is Koningin Beatrix op bezoek geweest op Schokland. Ze heeft de onthulling verricht van het monument *Schuttevaer* op de Noordpunt, waar het een prominente plaats

Anna Enquist leest voor vanaf de kansel tijdens de opening van het ontruimingsjaar van Schokland op 16 mei 2009.

heeft. Er waren veel genodigden. Het was een prachtig gezicht hoe de onthulling verricht werd. Het was een hele eer dat de Koningin persoonlijk kwam voor de onthulling.

We zijn met het bestuur van de vereniging *Vrienden van Schokland* en de redactie van *De Vriendenkring* naar de voorstelling geweest van de Opera en Operettevereniging *La Mascotte* met het muziekspel *De ontruiming van Schokland*. *La Mascotte* verhaalde in haar pasticcio over de laatste jaren van bewoond Schokland, met al haar narigheid, maar waar ook romantiek en vrolijkheid te beleven viel. De dreiging van de zee en de geruchten van een definitieve evacuatie liepen als een rode draad door dit verhaal heen. De operettevereniging vertelde weer op hun eigen wijze het verhaal van de ontruiming van Schokland.

De Vriendenkring

Dit jaar stonden de uitgaven van *De Vriendenkring* in het teken van de herdenking van 150 jaar ontruiming Schokland. Er zijn artikelen geplaatst van Gerrit van der Heide *De laatste dagen van een eiland*, een artikel van Aaldert Pol *De ontruiming van Schokland*, een artikel van Hans Hollestelle over de *Schokkers in Brunnepe* en een artikel van G.A. Mees (1802 tot 1883). In de zomer van 1846 heeft hoogleraar Gregorius Adriaanszoon Mees Schokland bezocht en een verslag geschreven over deze reis. Dit verslag is een van de belangrijkste ooggetuigenverslagen van het leven op het eiland. Dit verslag is uit de Overijsselse Almanak en is voor *De Vriendenkring* bewerkt/hertaald door Harrie Scholtmeijer. Edities van *De Vriendenkring* met het artikel van Mees zijn nog beschikbaar.

Hare Majesteit koningin Beatrix opent samen met Annemarie Jorritsma het kunstwerk van de vereniging voor binnenvaartschippers Schuttevaer op 4 juni 2009. Rechts op de foto de kunstenaar Ids Willemsma.

Beeld uit de voorstelling De ontruiming van Schokland van Operettevereniging La Mascotte op 18 september 2009 in theater Het Voorhuys in Emmeloord.

Verder is de redactie altijd blij met mooie artikelen over Schokland en omgeving.

Jaarlijks Reisje

De vereniging *Vrienden van Schokland* had op zaterdag 16 mei haar jaarlijks reisje georganiseerd. Op veler verzoek

zijn we weer gaan varen. Dit keer zijn we gestart in Blokzijl. Met de 'Sijgje S' van Rederij Timmerman hebben we gevaren in de kop van Overijssel. 's Morgens over het Vollenhoofse meer naar Kadoelen en daarna naar Hasselt. Aan boord werd een broodmaaltijd geserveerd. In het fraaie stadje Hasselt stond een gids klaar voor een rondwandeling door het oude gedeelte van de stad. Vanuit deze plaats vertrokken vroeger de schepen via Blokzijl naar Schokland. Deze route werd iedere vrijdag gevaren. Na de middag werd de tocht voortgezet via Zwartsluijs en Jonen weer terug naar Blokzijl. Bij partycentrum *De Voorst* was er gelegenheid om gezamenlijk een maaltijd te gebruiken. Het was weer een geslaagde dag met een goede vertegenwoordiging van de leden.

Open dagen

Op zaterdag 27 juni, van 11.00 tot 17.00 uur, was er weer het *Kunstplein* in Emmeloord, dit jaar voor de vijfde keer. De vereniging *Vrienden van Schokland* was aanwezig met een

Omslag van de speciale editie van De Vriendenkring, het themanummer over het verslag van een bezoek van G.A. Mees aan het sterk verarmde Schokland in 1847. Het verslag van G.A. Mees was later van grote invloed bij de beslissing van Koning Willem III om het eiland in 1859 te ontruimen.

stand. De dag werd weer goed bezocht. Het uitgangspunt voor het *Kunstplein* blijft een dag waarop uitsluitend de amateurkunst beoefening centraal staat. Het *Kunstplein* is inmiddels een traditie geworden. Het thema dit jaar was: *Flow*. *Flow* kent verschillende betekenissen. Een ervan is stroming in relatie tot water, de reden waarom het eiland Schokland ontruimd moest worden. Dit past goed in het herdenkingsjaar *150 jaar ontruiming Schokland*.

Op 4 en 5 april (*Museumweekend*) vonden er jaarmarkten plaats op het museumplein en rond de kerk van Schokland.

Op de *Open Monumentendagen* was de Stenezolder geopend voor bezoekers.

Cursussen

De door de *Vrienden van Schokland* georganiseerde cursussen lopen goed,

Cursus op de Stenezolder van Museum Schokland.

er is ruim voldoende belangstelling. De cursussen bestaan uit acht bijeenkomsten in de wintermaanden. Elke cursus wordt afgesloten met een dagexcursie.

Er is belangstelling van jonge onderzoekers/geïnteresseerden voor geologie en archeologie. Het lijkt ons een goed idee om eens bezig te gaan met het organiseren van bv. een of twee dagdelen speciaal voor jeugdige belangstellenden.

Het jaarlijks uitstapje van de vereniging Vrienden van Schokland op 16 mei 2009.

Op de foto passeert het schip Sijgje S van rederij Timmerman de Kadoeler keersluis op weg naar het Zwarte Meer. foto: Evert de Boer.

Gerard Corjanus, vice-voorzitter van de Schokkervereniging tijdens een eerdere lezing na de Jaarvergadering van de vereniging Vrienden van Schokland op 14 april 2005. foto: Hans Hollestelle

Lettie Zwanenburg toont een op zijde gedrukte landkaart van piloten uit de Tweede Wereldoorlog op 19 november 2009.

Lezingen in 2009

15 oktober 2009: Gerard Corjanus, vice-voorzitter van de *Schokkervereniging*, met een lezing over de *Ontruiming van Schokland*.

19 november 2009: Gerrit Zwanenburg geeft deze avond samen met zijn vrouw Lettie een presentatie van zijn werk als bergingsofficier van de Koninklijke luchtmacht.

21 januari 2009: Leni Bolle over *Urk in oorlogstijd*.

18 februari 2010: Dr. Job Weststrate met een lezing over de *Zuiderzeesteden in de late middeleeuwen*. Het ontstaan van een regionale stedengroep binnen de Hanze.

18 maart 2010: Alice Overmeer over *Onderwaterarcheologie in Nederland*.

15 april 2010: *Algemene Jaarvergadering* van de vereniging *Vrienden van Schokland*. Na de pauze is er een voorstelling van Bart Reindersma over de geschiedenis van Schokland.

Financieel jaarverslag over 2009

D.E. Roemers, penningmeester

Onderstaand het jaarverslag van de penningmeester van de vereniging Vrienden van Schokland. Dank is niet alleen verschuldigd aan de penningmeester maar ook aan de leden van de vereniging die zich jaarlijks vrijwillig inzetten voor de kascontrole van de financiën van de vereniging.

Inkomsten

De inkomsten uit contributies zijn gestegen als gevolg van een verhoging van de contributie. Ook in het afgelopen boekjaar zijn weer vele leden bereid geweest een extra bijdrage te doen. Aan deze leden zijn wij veel dank verschuldigd.

Activiteiten

In het afgelopen cursusboekjaar (2008/2009) zijn er cursussen

georganiseerd in de onderwerpen: geologie, historie en archeologie.

De laatste twee cursussen zijn met een licht nadelig resultaat afgesloten.

De cursus geologie is met een voordelig resultaat afgesloten. Ook dit jaar worden de bovengenoemde cursussen verstrekt. De kosten van *De Vriendenkring* zijn aanzienlijk gestegen. Dit met name door incidentele kosten voor de omslagen van *De Vriendenkring*. De kosten van

Balans					
Saldi van de balans-rekeningen					
Vrienden van Schokland "2009"					feb-10
	Beginsaldo		Eindsaldo		
Naam	Debet	Credit	Debet	Credit	Verschil
rabo betaalrekening	1056,01		776,49		-279,52
postbank betaalrekening	840,03		743,88		-96,15
rabo rendementsrekening	95,48		95,48		1,25
postbanksterrekening	11,91		12		0,09
depotstorting PTT	75		75		0
voorraden	20,38		20,38		0
archeologie-bestemmingsreserve		843,12		843,12	0
rentemeer rekening	20.331,50		23.331,50		3.000,00
steunfonds museumcollec		769,5		769,5	0
voortuit contributie	0			65	
collectie beeldmateriaal		282,52		282,52	0
historie overloop	0	61,5		448,6	-387,1
archeologie overloop	0	332,98	37,8		370,78
geologie overloop		1.930,00		1.098,15	831,85
Algemene reserve		18210,69		21585,64	
	22.430,31	22430,31	25.092,53	25092,53	3.374,95

Saldi van ontvangsten en uitgaven						
Vrienden van Schokland		05-feb-09				begroting
Resultatenrekening	2008	2008	2009	2009	2010	2010
Naam	Ontvangsten	Uitgaven	Ontvangsten	Uitgaven	Ontvangsten	Uitgaven
contributie 2008	6.431,09		7355,59		7300	
donaties 2008	5.358,64		270		250	
renten	621,29				1000	
Anjerfondssubsidie	0		0			
inning contributie		274,25		348,98		300
bestuurskosten		852,33		542,33		500
geologie cursus	1.990,00	2220,05	2140	1010,77	2140	2500
archeologie cursus			535	573,02	535	600
historie cursus			535	773,29	535	600
excursie inkomsten	2.294,00		1980		2500	
excursie uitgaven		2.108,80		1729,1		2500
vriendenkring		2.974,24		4131,17		4200
sprekers		523		250		500
steunfonds museumcollectie		0		0		
abonnementen, lidmaatschap		217,09		217,09		200
diverse uitgaven/baten		372,95	234,49			200
bankkosten		119,59		99,47		150
Meer ontvangen dan uitgegeven		7.032,72		3374,86		2010
Totaal	16.695,02	16.695,02	13050,08	13050,08	14260	14260

de donderdagavondlezingen zijn aanzienlijk lager dan begroot omdat er minder reiskosten waren. Het jaarlijkse reisje van de vereniging is met een positief resultaat afgesloten.

Fondsen

Afgelopen boekjaar zijn geen stortingen gedaan naar Fondsen. In 2010 zal beoordeeld worden welke fondsen gesteund gaan worden door de vereniging.

Resultaat

Er is een positief resultaat behaald. Zoals boven aangegeven met name veroorzaakt door de contributiestijging.

Balansrekening

Er is in het afgelopen jaar een toename van de algemene reserve gerealiseerd.

Begroting

Voor 2010 wordt een minder positief resultaat verwacht door een stijging van de uitgaven. De vereniging verwacht met name kosten te maken voor het aankomende jubileum in 2011.

Balans

De tabel op de vorige pagina vermeldt de saldi van de balansrekeningen van de *Vrienden van Schokland* over 2009.

Saldi van ontvangsten en uitgaven

De tabel op deze pagina geeft een overzicht van de inkomsten en uitgaven van de vereniging *Vrienden van Schokland* in 2009.

Kiekjes van Schokland

Wim Lanphen

Graag wil de redactie Wim Lanphen aan u voorstellen. Als getalenteerd fotograaf maakt hij vele prachtige foto's op Schokland. De redactie is dan ook erg verheugd dat de heer Lanphen bereid is gevonden om voor deze editie en voor de komende edities van De Vriendenkring zijn fotomateriaal beschikbaar te stellen.

Als start zijn bij dit artikel enkele kenmerkende foto's uit zijn fotoboek over Schokland door hem naar zwart wit bewerkt. Voor geïnteresseerden: zijn boek is in te zien op: <http://www.blurb.com/bookstore/detail/1119191>

Wim Lanphen (1949) groeide als *Erfgooier* op in Blaricum, het enige Gooische dorp dat zijn oude karakter nog steeds niet geheel verloren heeft. Toentertijd ook een dorp met meer dan 100 hooibergen. Speelsterrein voor de kinderen.

Na het gymnasium volgde hij de opleiding geneeskunde in Amsterdam, specialiseerde als huisarts, en vertrok in 1980 naar Flevoland. Hij werd daar een van de oprichtende artsen van de GGD, doorliep daar alle vakgebieden, specialiseerde opnieuw,

*Winterse opname van Middelbuurt, de museumterp van Schokland.
foto: Wim Lanphen*

*Winter op Schokland.
Boven: Middelbuurt.*

*Onder: de parkeer-
plaats bij de Zuidpunt
langs de Palenweg..
foto's: Wim Lanphen*

nu als sociaal geneeskundige en was maatschappelijk zeer actief in tal van oprichtingsbesturen.

Rond 2004 noopte reuma hem zijn taak als directeur GGD Flevoland neer te leggen. Hij is thans nog parttime werkzaam als beleidsadviseur bij de GGD.

Naast zijn werk en bestuursactiviteiten raakte hij om die reden steeds meer geïnteresseerd in de historie van Flevoland. ('Alleen wie de historie kent weet hoe succesvol aan de toekomst te werken'). Zo leerde hij vanaf 1986 Schokland kennen en werd lid van de vereniging *Vrienden van Schokland*.

De sfeer van Schokland, desolaat na het vertrek van de bewoners, vergelijkt hij met de achteruitgang in het Gooi. In zijn geboorteregio zag hij hoe nieuw geld en expansiezucht het oude Gooi vernielden zowel op cultureel vlak, als in teruggang van natuur, flora en fauna en historische objecten.

Eerbied voor de historie, en koesteren van wat er is, niet via logge landelijke organisaties maar liever via het Engelse *community model* gingen zijn aandacht trekken. Hij zag dat dit fenomeen rond Schokland gestalte kreeg.

Het sterven van de oude hooiberg werd zijn eerste obsessie toen hij zag hoe de schaarse hooibergen in de

Noordoostpolder vervielen. Inmiddels is er een uitgebreide site www.hooiberg.info, waarvoor Wim zelf de foto's begon te maken. In 2008 verscheen een bijzonder fraai boek *Hooibergen in Nederland* bij uitgeverij de IJsselacademie. De oorspronkelijke tekst en de helft van de foto's werden door Wim geleverd. Daarmee ontstond een andere hobby: fotograferen. Zelfstudie begon in 2005. Nu is er dan ook een fotoboek *Kiekjes van Schokland* van Wims hand. Vooral snog alleen via internet te krijgen, maar hopelijk in 2011 als verenigingsboek bij het 50-jarig bestaan van onze vereniging.

De redactie van is bijzonder verheugd dat Wim op haar verzoek is ingegaan de foto's uit het boek ter beschikking te stellen voor *De Vriendenkring* en zich vanaf nu als fotograaf voor ons blad in te gaan zetten. Als start zijn enkele kenmerkende foto's uit het boek door hem naar zwart wit bewerkt op deze pagina's. Voor geïnteresseerden: zijn

boek is in te zien op: <http://www.blurb.com/bookstore/detail/1119191>

Blik op de terp van De Zuidert op Schokland. foto's: Wim Lanphen.

Uitzicht naar het oosten over het palenscherp van Middelbuurt

*Foto boven: De ijsbrekers voor de havenpier
van Oud Emmeloord.*

*Foto rechts: het monument rond de oude
begraafplaats op de terp van Oud Emmeloord.*

Foto onder: het plankenpad over Schokland

Kleine ballade der Zuiderzeevissers

Ab Visser (1913-1982)

De zee wordt tot een doodstil meer,
de blauwe einder tot een ring:
beklemmend als een stalen veer
en elke pier een onnut ding.

't Bazalt breekt niet meer stuk de slag
der golven en het vlaggend wier
bijt zich vergeefs in korte slag
met de tentakels van een dier.

De vlucht der meeuwen wordt te breed,
ze zwerven van de ka
en elke visser zucht en wéét
en ziet ze peinzend na.

Nog varen botters daaglijks uit,
maar vroeger keren zij weerom.
Geen jongmaat die meer zingt of fluit,
hij kent zijn leed, maar draagt het stom.

Hoe menig visser bleef voorheen
op zee en in de groene schoot . . .
Wreder dan schipbreuk in 't verleên
is nu zijn dagelijkse dood.

Hoe menig botter brak in twee,
door slag- en stortzee overspoeld.
Nu ligt er menig op de ree
verrot en losgewoeld.

Hoe menig visserman verbijt
zijn wrok en smart, wanneer de krant
spreekt van 'veroverd na veel strijd
op 't water weer een nieuw stuk land

De zee wordt tot een doodstil meer,
als 't hart van een visserman,
omklemd als van een stalen veer
geen landrot weet daarvan!

Foto boven: zicht op de Ketelbrug.
Foto vorige pagina de Oostvaardersdijk.
foto: Wim Lanphen.

Oorspronkelijk verschenen in *Millennium* (Amsterdam: De Arbeiderspers, 1946), later opgenomen in C. Buddingh' (red.), *Balladen en Refereinen* (Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum, z.j.)

Visser, Ab

Eig. Albert, Nederlands dichter en prozaschrijver (Groningen 14.2.1913 - Amsterdam 9.5.1982). Groeide onder weinig gemakkelijke omstandigheden op te Groningen; werd opgeleid voor onderwijzer maar hield zich al spoedig uitsluitend met publiceren bezig. Behalve enkele weinig opvallende bundels gedichten schreef hij jeugdboeken, novellen en romans. Daarnaast was hij als journalist werkzaam.

Van zijn prozawerk vielen vooral de autobiografische romans op (de Jo Rutgersreeks) door hun bijna

ouderwets aandoende, onopgesmukte verteltrant, de menselijkheid en humor. Vooral geldt dit voor de Groningse jeugdherinneringen uit *De buurt* (1953) en *De vlag halfstok* (1955); in de volgende delen (*God in Frankrijk*, 1957, *De valstrik*, 1959, *De hel met negen deuren*, 1962) worden op een levendige wijze de latere belevenissen van de ik-figuur, Jo Rutgers, die dan schrijver is geworden, verhaald. Visser bracht zijn belangrijkste gedichten bijeen in *Millennium* (1946) en een aantal journalistieke stukken in *Leven van de pen* (1965), waarin het anekdotische element opvalt. Voorts hield hij zich actief bezig met de detectiveroman, aan welk genre hij enkele goede monografietjes wijdde (*Kaïn sloeg Abel*, 1963, *Onder de gordel*, 1963, en *Wie is de dader?*, *De misdaadroman van Poe tot heden*, 1972).

Hoewel hem in 1958 de *Hendrik de Vriesprijs* werd toegekend en critici als Greshoff meermalen een lans voor hem braken, bleven Vissers beste werken onderschat.

Documentatie

G.J. van Bork en P.J. Verkruijsse, *De Nederlandse en Vlaamse auteurs* (1985), p.603-604.

Portret van Ab Visser, © Chris van Houts, Amsterdam (overgenomen uit: www.dbnl.nl)

Werelderfgoed de Beemster - een verkenning

Aaldert Pol

Als inwoner van de gemeente Noordoostpolder (NOP) was ik bijzonder geïnteresseerd in de in Noord-Holland gelegen droogmakerij de Beemster. De NOP en de Beemster maken beide deel uit van het Nederlandse polderlandschap en beide zijn gelieerd aan de Werelderfgoedlijst van de Unesco.

Zo werd de Beemster¹ in 1999 op de Lijst geplaatst, terwijl de Noordoostpolder sedert 1995 als geassocieerd lid was opgenomen. Dit gebeurde toen ‘Schokland en omgeving’ – als Nederlands eersteling – de status van Werelderfgoed verwierf. Op dat moment vielen enkele honderden hectares poldergrond onder de regels van het Werelderfgoed.

1 De begrippen droogmakerij en polder zijn qua inhoud niet scherp omlind. Een droogmakerij is een stuk land waarop water staat dat door droogmaken is of wordt aangewonnen. Een polder is een stuk land waarvan door dijken, kaden of op een andere manier het water is afgescheiden van het omringende water, hetzij buiten- of binnenwater.

In de berichtgeving wordt vaak alleen naar Schokland verwezen, maar dat is ten onrechte. Het vlakke polderland fungeert niet alleen als decor van ‘Schokland en omgeving’ maar herbergt ook zelf belangrijke bodemschatten. Veel bezoekers zullen niet beseffen dat van de circa 500 ha ‘Schokland en omgeving’ slechts 119 ha tot het voormalige eiland behoort. We zullen aan het slot nog nader toelichten waarom die ‘omgeving’ van wezenlijk belang is geweest voor de opname op de Werelderfgoedlijst. Mijn belangstelling richtte zich o.a. op de vraag of er met twee ‘polders’ op de Lijst geen sprake is geweest van een teveel van het goede.

Aaldert Pol was jarenlang docent geschiedenis in Emmeloord. Thans is hij freelance publicist en historicus.

*Startpunt voor de fietstocht was café Les Deux Ponts in Oudendijk, gelegen aan de Westfriese Omringdijk.
foto: Aaldert Pol.*

De verkenning van de Beemster vond plaats per fiets. Het was een opsteker als bij 'windkracht zoveel' zoon Harald de koppositie innam. Als startplaats kozen we – in het voetspoor van de ANWB-fietstocht – Oudendijk, gelegen aan de aloude en vermaarde Friese Omringdijk. Voor de aftrap genoten we vanuit het schitterend gelegen café *Les Deux Ponts* van het prachtige uitzicht over de Beemsterringvaart en de wetering. De laatste was gegraven voor de afvoer van overtollig boezemwater .

De Beemster

De Beemster, drooggemalen in 1612, telt tegenwoordig meer dan 8.500 inwoners en is ruim 72 km² groot, waarvan nog bijna 2,8 km² water. De hoofdplaats is Middenbeemster.

*Fietsend over de Noorddijk van de Beemster.
foto: Aaldert Pol.*

De naam Beemster is waarschijnlijk afgeleid van Bamestra, een riviertje in het voormalige veengebied. Ontginning van het veen door de mens in combinatie met stormvloeden leidde ertoe dat dit riviertje ergens in de periode 1150 - 1250 uitgroeide tot een binnensee, een meer dat in open verbinding stond met de Zuiderzee. Joost van den Vondel (1587 - 1679) roemde in de Gouden Eeuw reeds de schoonheid van de drooggemalen Beemster in een gedicht dat hij maakte in opdracht van Karel Looten, wiens familie er een buitenplaats bezat.

‘Hier jaeght de winthont ’t wilt,
hier rijt de koets uit spelen.
Men danst, men banketteert
in ’s Koopmans rijke buurt.
Hier lacht de goude tijt,
in lieve lustprieelen,
Die voor geen oorlogh schrickt,
noch kiel op klippen stuurt’ .

Vier eeuwen later volgde de bekroning met de plaatsing op de Unesco-erfgoedlijst. Het waarom van de plaatsing wordt op de site van het Werelderfgoed als volgt omschreven: ‘De droogmakerij de Beemster kwam tot stand in de vroege zeventiende eeuw. Belegging van kapitaal in grond, behoefte aan landbouwgrond en buitenverblijven en de wil om de strijd tegen het water te winnen waren de voornaamste redenen om het binnenmeer de Beemster toen droog te maken. Het nieuwe land, met een bodem van stevige klei, werd in een strak geometrisch patroon van zuivere vierkanten ingericht. Zo’n 3,5 meter onder NAP wordt nu gewoon gewerkt en gewoond. Het landschap wordt gekenmerkt door rechte, beplante wegen, stoere stolpboerderijen en enkele historische dorpen’ .²

² Officiële Homepage van de Beemster als Werelderfgoed.

We geven een korte historische toelichting op bovengenoemde site.

Kapitaalkrachtige ondernemers

Dankzij kapitaalkrachtige ondernemers, technici en mensen met gevoel voor kunst en schoonheid werd Holland in 1612 zo'n 7.100 ha vruchtbare landbouwgrond rijker. In de zeventiende eeuw werd dit gewest een wereldmacht. Met de graanhandel – wel eens de moedernegotie genoemd – was de kapitaalstroom naar Amsterdam op gang gekomen. Toen in 1602 de *Vereenigde Oostindische Compagnie* (VOC) werd opgericht en het recht van alleenhandel verkreeg werd de positie van de stad nog meer versterkt. De VOC was de eerste grote multinational en Amsterdam werd de stapelplaats voor peper, foelie, nootmuskaat en kaneel. Van het voor de inpoldering van de Beemster benodigde kapitaal van 6,5 miljoen gulden bracht Amsterdam 57 % in. Amsterdamse kooplieden als Jacob Poppen en Dirk van Os speelden een hoofdrol in het droogmalen van het Beemstermeer. Van Os was afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden en groot-aandeelhouder van de VOC. Bovendien was zijn handel op Rusland en het Middellandse zeegebied zeer lucratief. Van Os tekende voor 1.150 morgen³ in en rekende uiteraard op voldoende rendement van deze investering want de bevolking van Amsterdam nam voortdurend toe. De stad fungeerde als magneet voor de vele werkzoekenden, die vanuit de reeds ontgonnen veengebieden benoorden het IJ naar de stad trokken. Ook uit de Zuidelijke Nederlanden, waar nog steeds katholieke heersers aan de macht waren, trokken duizenden naar de Noordelijke Nederlanden, vooral richting Amsterdam. De stad

3 1 morgen = ruim 0,85 ha

telde in 1622 zo'n 105.000 inwoners, waarvan 35.000 afkomstig waren uit het zuiden.⁴ Er was landhonger en investeerders rekenden op ruime afzetmogelijkheden van de te verbouwen landbouwproducten. Een belangrijke reden was ook de beveiliging tegen het water: het Beemstermeer stond immers in open verbinding met de Zuiderzee. Zo omstreeks 1600 was de droogmakerij technisch mogelijk geworden. Voor het droogmalen van een dergelijk groot meer was voldoende specialistische kennis aanwezig. Waterbouwkundigen, molen- en sluismakers, dijkbouwers etc. konden ingehuurd worden. De universiteit van Leiden speelde als opleidingsinstituut een belangrijke rol in het leveren van deskundigen.

Universiteit van Leiden

De universiteit van Leiden – de oudste in Nederland – was door

Delcroix maakte deze kaart rond 1860 naar een kaartbeeld van Christiaan Sgroten (1573). Sgroten was geograaf in Spaanse dienst en gebruikte reeds voorhanden zijnde kaarten. De kaart geeft een duidelijk beeld van de versnippering van Holland door de vele plassen.

⁴ J. Briels, *De Zuidnederlandse immigratie 1572 - 1630*, pag. 21. Uitgave: Fibula - Van Dishoeck, Haarlem, 1978

Geografische situatie
van de Beemster in
1989.

studie van de klassieke oudheid, vooral op het terrein van wetenschap en kunst, steeds belangrijker geworden. Leiden werd het middelpunt van vooral de studie in de wijsbegeerte.

Spoedig kwam er nog een tweede afdeling bij waarin techniek en wiskunde de belangrijkste studierichtingen werden. De uit Brugge afkomstige Simon Stevin (1548 - 1620) was daarbij nauw betrokken. Deze duizendkunstenaar was een universeel geleerde, die verhandelingen schreef over wiskunde, driehoeksmeting, mechanica, astronomie, zeevaartkunde, krijgswetenschap, vestingbouw, muziek en techniek.

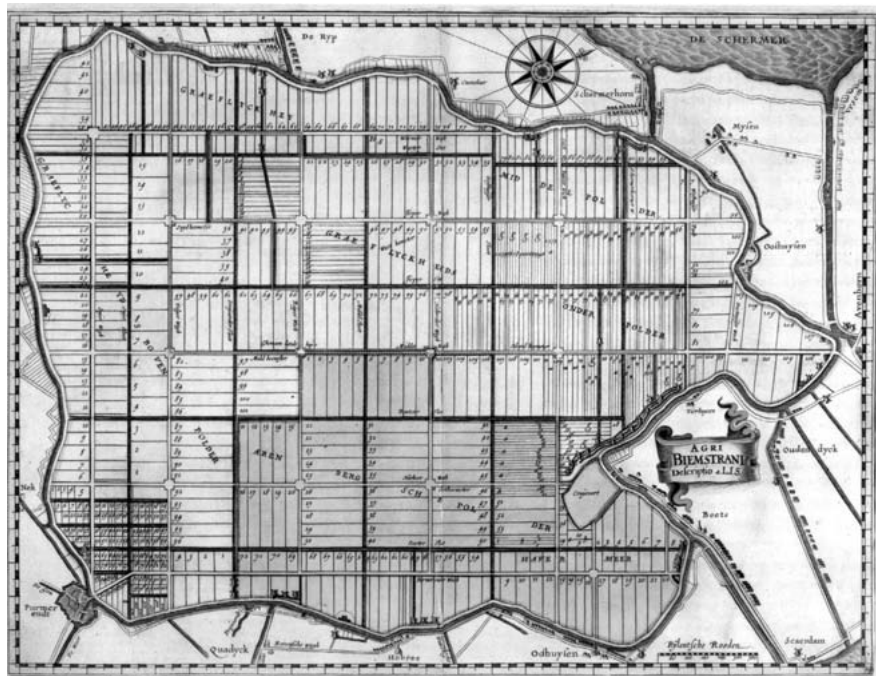
prins Willem van Oranje aan de stad geschonken wegens het dappere verzet tegen de Spanjaarden (1575). Binnen enkele decennia verkreeg zij wereldvermaardheid; veel Zuidnederlanders speelden daarin een belangrijke rol. Met de toenemende invloed van Renaissance en Humanisme was de

In 1600 was op verzoek van prins Maurits de opleiding nog verbreed met de *'Duytsche Mathematicque'*. De prins – een bekwaam veldheer – was zeer geïnteresseerd in de studie van wis- en natuurkunde, die met name van groot belang waren voor vestingbouw en belegeringstactieken. Stevin was ook de promotor van een academische opleiding voor juristen,

Kavelkaart van de
Beemster (noorden
rechts) Uitgave Claes
Jansz. Visscher, 1625.

In de titel wordt
verwezen naar de
landmeter L.I.S. (Lucas
Jansz. Sinck). De
'standaardkavel' was
180 bij 900 meter (20
morgen); vijf kavels
vormden een vierkante
kavelbundel van 900
bij 900 meter; vier van
deze bundels vormden
het Beemster vierkant,
omsloten door wegen
en doorsneden door
een kruis van tochten.

Provinciale atlas
Noord-Holland,
Haarlem.

Beemster route

Droogmakerij De Beemster

Zeventiende eeuwse idealen

De Beemster was een groot meer, ontstaan door overstromingen in de 12e en 13e eeuw. Het werd in 1612 door onder andere Leeghwater met waterwindmolens drooggelegd en opgedeeld in vaste blokken, regelmatig en rechthoekig, een creatief stuk meesterwerk waarbij de 17e eeuwse idealen nog steeds goed te zien zijn. De weg waarop u nu staat ligt 2,60 m onder zeeniveau. De boomgaarden en het andere boerenland liggen op ongeveer 3,50 m onder zeeniveau.

Waterbeheersing De drooglegging van de Schermer, Purmer en Beemster was een huzarenstukje van de bovenste plank. Ook vandaag de dag hanteert Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier in de Beemster een gecompliceerde methode van waterbeheersing. De Beemster is verdeeld in 72 gebiedjes waarin een apart waterpeil wordt gehandhaafd. Met behulp van dammen, stuwen en kleine pompjes wordt het waterpeil zo in balans gehouden dat de grond voldoende droog is voor verschillende vormen van akkerbouw. Natte delen van de Beemster worden voornamelijk gebruikt als grasland.

Stolpen en boomgaarden Aan de overkant van de Middenweg liggen de oude stolpboerderijen de Tenhoorn (1682) en de Lepelaar (1683). De vroegste stolpen in de oude polders waren geheel of gedeeltelijk van hout; steen was te zwaar voor de slappe veenbodem. In de droogmakerijen met hun kleibodem werd later wel steen toegepast en werd in de rieten daken vaak een driehoekig vlak uitgespaard met dakpannen.

Landschap Winland ligt in het Nationaal Landschap Leeghwater en heeft een netwerk van wandel-, fiets- en vaarwegen met stand geleidelijk. Alle toelichten best is de realisatie van de werkgroep rijp bij de VVV in de regio of kijkt op www.nationaallandschap.nl

Waterbeheersing. De drooglegging van de Schermer, Purmer en Beemster was een huzarenstukje van de bovenste plank. Ook vandaag de dag hanteert Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier in de Beemster een gecompliceerde methode van waterbeheersing. De Beemster is verdeeld in 72 gebiedjes waarin een apart waterpeil wordt gehandhaafd. Met behulp van dammen, stuwen en kleine pompjes wordt het waterpeil er in balans gehouden dat de grond voldoende droog is voor verschillende vormen van akkerbouw. Natte delen van de Beemster worden voornamelijk gebruikt als grasland.

Stolpen en boomgaarden. Aan de overkant van de Middenweg liggen de oude stolpboerderijen de Eenhoorn (1682) en de Lepelaar (1683). De vroegste stolpen in de oude polders waren geheel of gedeeltelijk van hout; steen was te zwaar voor de slappe veenbodem. In de droogmakerijen met hun kleibodem werd later wel steen toegepast en

werd in de rieten daken vaak een driehoekig vlak uitgespaard met dakpannen'.

Beemster route – een fietstocht met ANWB toelichting.

De Rijk. Raadhuis en Waag (beneden). De geboorteplaats van Leeghwater. Nog veel herinneringen aan de tijd dat er veel geld werd verdiend met de haringvangst en de walvisvaart. foto: Aaldert Pol.

In Middenbeemster werd de eerste kerk gebouwd. Adrianus Wolff, de echtgenoot van Betje Wolff, was jarenlang predikant van de hervormde gemeente. Betje Wolff schreef over het 'Beemster Winter Buitenleven' en maakte er veel tochtjes in een draagstoel.

foto's: Aaldert Pol.

theologen en medici en – opmerkelijk – voor kooplieden en economen. Het was een soort hogere beroepsopleiding voor landmeters, steenhouwers, timmerlieden, metselaars etc. Het onderwijs werd in de ‘duytscher tale’ – dat is dus in het Nederlands – gegeven. Bekende hoogleraren waren Simon Fransz. van Merwen en Ludolf van Ceulen.

Met het geven van onderwijs in de volkstaal, in plaats dus van het gebruikelijke Latijn, kon een veel groter publiek bereikt worden en waren de mogelijkheden tot verspreiding van kennis veel ruimer.

Pastorie in Middenbeemster met zolderkamertje waar Betje Wolff (1738 - 1804) haar brieven schreef. Zij trouwde op 21-jarige leeftijd met de 30 jaar oudere dominee van Middenbeemster. De kerk, ontworpen door Hendrick de Keyser, staat aan de Middenweg.

Zo werden op het terrein van de landmeting nieuwe ontdekkingen gedaan. In 1612 verscheen van Jan Pietersz. Dou een verhandeling over een door hem ontworpen meet-instrument, dat bekend werd als de ‘cirkel van Dou’. Met dit instrument, voorzien van een draaibaar vizier en een kompas, konden metingen veel preciezer worden gedaan. Zijn vinding werd voor het eerst toegepast bij de droogmaking van de Beemster. Nog belangrijker waren de nieuwe ontdekkingen op het gebied van de molenbouw.

Jan Adraanszoon Leeghwater (1575 - 1650)

Voordat er molens geplaatst konden worden moesten nog vele hindernissen genomen worden. Omringende gemeenten kwamen met luide protesten. Zij waren bang voor problemen met de scheepvaart en een stagnerende waterafvoer als het Beemstermeer niet langer als boezem kon functioneren. In dat verband werd ook over de diepte en breedte van de ringvaart veel overleg gevoerd. Bij de oplossing van de vele problemen speelde de in De Rijp geboren Jan Adriaansz. een belangrijke rol. Zijn naam is nauw verbonden met de Beemster en met de meren die later drooggemalen werden. Door zijn successen kreeg hij de eervolle (bij) naam Leeghwater. Ter promotie van het toerisme worden die gebieden thans ‘het land van Leeghwater’ genoemd. Dat is misschien een beetje teveel eer nu inmiddels bekend geworden is dat hij een minder leidende rol heeft gespeeld dan voorheen werd gedacht. Zeker is wel dat hij een geniale molenbouwer was. Vanaf 1607 was hij nauw betrokken bij de bouw van een serie molens rond het Beemstermeer. In Middenbeemster is ter ere van Leeghwater een borstbeeld geplaatst.

Met de introductie van de getrapte molenbemaling was het mogelijk geworden grootschalige meren droog te malen. Door een aantal molens achter elkaar te plaatsen – een zogenaamde molengang – kon het water telkens een stukje hoger worden opgevoerd totdat het uiteindelijk op het boezemwater geloosd kon worden. Door die trapsgewijze bemaling kon ook rekening worden gehouden met de interne hoogteverschillen in een droogmakerij. De molens maalden de Beemster met schepraderen droog. Dit soort molens bleef gedurende de zeventiende en achttiende eeuw het gangbare type.

Hollands classicisme

Aan de Beemster werd vorm gegeven door mensen die over kapitaal beschikten maar ook oog hadden voor kunst en schoonheid. Onder hen moet met name Dirk van Os genoemd worden, die geïnspireerd was door het *Hollands classicisme*. Deze kunstuiting is veel minder bekend dan het *Hollands realisme* van Rembrandt en de zijnen. Deze laatste schilders maakten veel genrestukken met mensen van vlees

en bloed, met al hun deugden en ondeugden.

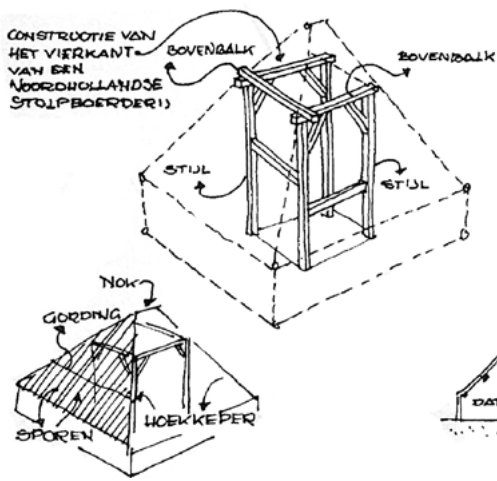
Vanuit Italië kwamen nieuwe esthetische idealen naar de Nederlanden van met name Vitruvius. Deze architect was zeer geïnspireerd door geometrische figuren. Zijn principes waren *firmitas*, *utilitas* et *venustas*. *Firmitas* betekende vastheid, duurzaamheid. Het vierkant was dominant aanwezig in zijn ontwerpen en werd vaak als solide basis gezien. Bovendien vond hij dat de kunst dienstbaar moest zijn aan de mens (*utilitas*) en tenslotte dat ruimtelijke schoonheid de voorkeur verdiende (*venustas*).

Het open landschap (liefst in vierkanten verdeeld) diende wel omsloten te worden met bomen zodat er als het ware gezellige kamers ontstonden.

De Hollander Jacob van Kampen (1596 - 1657) werd op het terrein van de bouwkunst de bekendste vertegenwoordiger van de nieuwe richting. Na een verblijf van zeven jaar in Italië kreeg hij de opdracht tot het bouwen van het Amsterdamse stadhuis (thans Paleis op de Dam). Zijn

Stolpboerderij de Eenhoorn (bekroond door een halsgevel), Middenweg 196. Er is geen eensluitend antwoord over de naam van de opdrachtgever: Antonie Houtuyn uit Edam of mr. Hendrick Willemsz. Moutmaecker uit Purmerend. De monumentale toegangsdeur komt uit op de hal. Links daarvan ligt de 'heren-' of 'pronkkamer'. Van daaruit kon men het woongedeelte van de pachter bereiken. De vertrekken van de eigenaar bevonden zich aan de voorzijde, de pachter woonde aan de achterzijde. De boerderij bezat een grote onderbouwde kelder.
foto: Aaldert Pol

Constructie van een stolpboerderij.

voorkeur ging uit naar een ingetogen deftige burgerlijke stijl. Tot de school van Jacob van Kampen behoorde Philips Vingbooms (1607 - 1678). Diens schepping van de halsgevel – naast de toen veelvuldig voorkomende trapgevel – is aan de Amsterdamse grachten nog volop te zien. In de Beemster is zijn invloed ook duidelijk zichtbaar in de halsgevel van de Eenhoorn, de monumentale stolp aan de Middenweg. Ook de landschapsarchitectuur onderging de invloed van de nieuwe technische ontwikkelingen. De voorkeur ging veelal uit, zoals reeds gezegd dus, naar het ‘ideale vierkant’. In de boerderijbouw, de aanleg van de tuin en meer algemeen in de landschapsindeling ziet men die vorm terug. Zie de kavelkaart van de Beemster. Bij de inrichting van de Beemster speelde het behoud van natuurwaarden geen rol. Niet ontgonnen gebieden beschouwde men toen als ‘onlanden’. ‘Onlanden’ werden pas waardevol als gecultiveerde gronden waarop tal van gewassen verbouwd konden worden. Leeghwater beschreef de Beemster als de nieuwe ‘lusthof’ voor de mens. De weerbarstige natuur was bedwongen en het gevreesde Beemstermeer was omgetoverd tot een ware ‘tuin’ voor de burger.

Zo werd van verschillende zijden – kapitaalverschaffers, technici en kunstminnaars – een bijdrage geleverd aan de vormgeving en inrichting van de Beemster. Met gebruikmaking van de rechthoek, de cirkel en het ‘ideale vierkant’ kon – zo dacht men – een bijkans ideaal landschap ontworpen worden.

Werk in uitvoering.

Op 14 april 1607 werd in Den Haag de Beemstercompagnie opgericht en nog in hetzelfde jaar verleenden de Staten van Holland octrooi tot bedijking. Begin 1609 stonden er reeds 26 molens langs de randen van het meer (later nog aangevuld tot een veertigtal). Ze waren gegroepeerd in veertien gangen die tweehoog en vier gangen die driehoog opmaalden. Het werk verliep aanvankelijk naar wens, maar in 1610 was er een zware tegenslag toen de bij Durgerdam liggende Waterlandse Zeedijk bij een zware stormvloed bezweek. De droogmakerij liep weer vol water. De participanten gaven de strijd echter niet op; ze vroegen en kregen nog meer belastingvrijdom van de Staten. De dijk rond de ringvaart werd tot vier meter verhoogd en op bepaalde stukken zelfs tot zes meter. Ook werden in januari 1611 nieuwe metingen vanaf het ijs gedaan. Op basis van de nieuw verkregen gegevens kon preciezer worden gewerkt en ook een zeer nauwkeurige kaart worden gemaakt met daarop de inrichting van de polder. Eind juli 1612 bezochten de prinsen Maurits en Frederik Hendrik het drooggevalen land. De ontwerpers kozen de Middenweg als middenlijn van de droogmakerij, lopend van noord naar zuid en uitlijnend op Avenhorn. Het vierkantenraster werd, zoveel mogelijk, loodrecht op de voormalige natuurlijke oeverrand geplaatst om het aantal

schuine afsnijdingen van de dijkkavels beperkt te houden. De langwerpige ‘standaardkavel’ was 180 bij 900 meter. Qua oppervlakte was dat 20 morgen. Om een eerlijke verdeling te realiseren kreeg iedere investeerder een kavel in elke kwaliteitsklasse. Het gevolg daarvan was dat de percelen zeer versnipperd raakten.

De ingelanden konden de met gras begroeide wegen huren om daarop het vee te laten grazen. Maar van die wegen moesten ook de karren gebruik maken. Om de begaanbaarheid te behouden moesten de karrensporen regelmatig worden opgevuld. Het zou nog tot 1850 duren eer er verharde wegen werden aangelegd in de Beemster!

Op papier was ook reeds een ideaal beplantingsbeeld ontworpen: ieder ‘vierkant’ diende omzoomd te worden met bomen, liefst essen. In de praktijk is daarvan echter niet alles terecht gekomen omdat in 1616 werd besloten tot een zogenaamd ‘voorplantrecht’ voor de ingelanden.

In de loop van 1618 kreeg het hart van de Beemster meer vorm toen in Middenbeemster de eerste kerk, naar een ontwerp van Hendrik de Keyser (1565 - 1615), werd gebouwd.

Voor de kapitaalverschaffers bleek de drooglegging een winstgevende onderneming te zijn geweest. Dat viel bij de latere droogmakerijen nogal eens tegen.

Het verkavelingspatroon van de Beemster werd later overgenomen voor de verkaveling van Nieuw-Amsterdam, nu New York. In Manhattan is aldus het stratenpatroon identiek aan de maatvoering van de Beemster.

Fraaie poldervilla’s

Landwinning was de centrale doelstelling geweest, maar ook het voorzien in de behoefte van veel stedelingen om naar buiten te trekken.

Die stedelingen kwamen vooral uit Amsterdam, in mindere mate uit Alkmaar en Purmerend.

Beroemd werden de stolpen – de piramidaal gebouwde boerderijen – die uitstekend pasten in het landschap van de ‘vierkanten’. De boerderij werd een ‘poldervilla’, een landhuis met boomgaarden, moes- en siertuinen en waterpartijen. Vaak werd de gevel verfraaid met een klok-, trap- of halsgevel.

Aanvankelijk hadden de oudste boerderijen in Holland en Friesland een langwerpige vorm, de zogenoemde

Op de achtergrond het fort Spijkerboor, onderdeel van de Stelling van Amsterdam. Een reeks versterkingen ter beveiliging van de hoofdstad (op een afstand van circa 20 km van Amsterdam). Het fort en omgeving is in bezit van Natuurmonumenten. foto: Aaldert Pol.

gezet. Evenals in de Beemster waren er ook nu pioniers, zoals ir. Cornelis Lely (1854 - 1929), die het voortouw namen. Maar de financiering van het grootse project was fundamenteel anders dan met de Beemster was gebeurd: geen particulieren maar de Staat – de gemeenschap – als kapitaalverschaffer. Velen zien in het droogmalen van de NOP – en aansluitend de overige IJsselmeerpolders – het imposante slotakkoord van de Nederlandse inpolderingsgeschiedenis. Het vlakke land van de Beemster doet aan het vlakke land van de NOP denken. Met de vele rechttoe rechtaan wegen is er sprake van meer van hetzelfde. Liefhebbers kunnen in beide polders genieten van fraaie vergezichten, prachtige wolkenpartijen en een verfrissende (tegen)wind. De randen van de Beemster zijn grilliger van vorm dan die van de NOP. Men herkent er de oevers van het Beemstermeer in. De NOP wordt vrijwel geheel omringd door de rechte lijnen van de kilometerslange dijken. Jammer is dat er van de vele watermolens in de Beemster geen enkele bewaard is gebleven. Wel hebben we in de directe omgeving – bij Schermerhorn – nog van deze bij het Nederlandse polderlandschap behorende waterwerken genoten. Even buiten de Beemster liggen nog de oude stadjes De Rijk en Graft, plaatsen waar de herinnering aan het rijke verleden nog nadrukkelijk aanwezig is. Die omgeving vergroot in sterke mate de waarde van de Beemster als toeristische trekpleister. Ook de NOP heeft op fietsafstand nog oude havenstadjes als Urk, Vollenhove, Blokzijl, Kuinre, Lemmer. De ‘standaardkavel’ in de Noordoostpolder is een rechthoek van 300 bij 800 meter; een ‘schaakbordpatroon’ zoals dat in de Beemster aanwezig is zoekt men hier tevergeefs. Ook het

type boerderij is totaal anders. Geen luxueuze landhuizen, maar sober gebouwde schokbetonboerderijen. Zo vlak na de Tweede Wereldoorlog was men al blij dat er gebouwd kon worden. Intussen zijn rond de boerderijen vaak prachtige tuinen aangelegd. Een winstpunt voor de NOP is dat de ontwerpers – in tegenstelling tot de Beemster – wel (onvruchtbare) grond hebben vrij gemaakt voor de aanplant van bossen (bij Kuinre, De Voorst en het Schokkerbos). In het hart van de Beemster ligt – als bijzondere attractie – de pastorie waar Betje Wolff heeft gewoond. Zij maakte – in een draagstoel – vele tochtjes door de polder. De vele oude landhuizen, soms echte lustoorden, verhogen in sterke mate de aantrekkelijkheid van de droogmakerij. De diversiteit wordt ook nog vergroot doordat enkele forten van de *Stelling van Amsterdam* – eveneens Werelderfgoed – binnen de gemeentegrenzen van de Beemster liggen. Qua verscheidenheid wint de Beemster het zonder meer van de NOP. Maar de NOP bezit met het voormalig eiland Schokland iets unieks in Nederland. Het voormalig eiland vormt het restant van een groot veengebied dat het ‘hart van Nederland’ eeuwenlang bedekte. In de directe omgeving van Schokland zijn op kavel P14 – buiten het eiland gelegen – prehistorische archeologische vondsten gedaan die een periode van vele duizenden jaren beslaan. In Oostelijk Flevoland werden later nog meer vondsten gedaan, zo groot in aantal en zo bijzonder dat aan de cultuurhistorie een nieuw begrip is toegevoegd: de Swifterbantcultuur. Zonder die prehistorische vondsten zou ‘Schokland en omgeving’ waarschijnlijk nooit op de Unescolijs terecht zijn gekomen. Het waren namelijk archeologen die de nominatie tot Werelderfgoed voorbereidden

*Kaas uit de Beemster
(reclamefolder)*

en ‘Schokland en omgeving’ deden promoveren tot archeologisch monument. In Museum Schokland kan men kennismaken met veel archeologische vondsten.

Ter afsluiting

De Beemster gunt ons een wondermooi inkijsje in een polder uit de 17e eeuw. Dat was de bloeitijd van handel, kunst en cultuur. Al fietsend door het landschap kan men daarvan genieten. ‘Schokland en omgeving’ vertegenwoordigt een deel van een recent aangelegde polder en het restant van een gebied dat in de loop der eeuwen grotendeels in zee is verdwenen. De geschiedenis van dit restant kan als venster gebruikt worden op de teloorgang van een groot deel van Midden-Nederland: een bewoning vanaf de prehistorie; boeren die in de Middeleeuwen het veen ontgonnen; het water kwam en de boeren werden visser/schipper; het Flevomeer werd Almere en tenslotte Zuiderzee. In de twintigste eeuw volgde de bekroning met de vorming van Nederlands’ twaalfde provincie.

De twee Werelderfgoederen vertegenwoordigen ieder een eigen periode in de geschiedenis, samen vormen zij een indrukwekkend beeld van Nederlands strijd tegen het water. De Beemster is opgenomen in de nationale geschiedenis canon, speciaal

gemaakt ten dienste van het onderwijs. De terzake deskundigen zouden nog eens in overweging moeten nemen of ‘Schokland en omgeving’ ook niet in die canon thuishoort.

P.S. De vereniging *Vrienden van Schokland* zou de jaarlijkse excursie best eens naar de Beemster (en omgeving!) kunnen organiseren.

Documentatiemateriaal

- 1 R. de Jong, *Droogmakerij de Beemster – The Beemster polder. World Heritage Committee Nomination Documentation*, Zeist, 1998. Nominatierapport met uitvoerige documentatie.
- 2 Wouter Reh, Clemens Steenberg, Diderik Aten, *Zee van Land*, De droogmakerij als atlas van de Hollandse landschapsarchitectuur, Stichting Uitgeverij Noord-Holland, 2005.
- 3 G.P. van der Ven e.a. *Leefbaar laagland*, Geschiedenis van de waterbeheersing en landaanwinst in Nederland. Uitgeverij Matrijs, Tweede druk 1993.
- 4 Gerrit van Hezel en Aaldert Pol, *Schokland en omgeving, Leven met water*, Uitgeverij Matrijs 2008.
- 5 Informatiecentrum *Beemsterinfo* te Middenbeemster; VVV Middenbeemster.

Geen watermolens in de Beemster, wel in de omgeving.
foto: Aaldert Pol.

